

**До разової спеціалізованої вченої ради
у Національному науковому центрі
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України**

ВІДГУК

на дисертацію Бученка Дмитра Анатолійовича «Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного розвитку української державності та функціонування системи кримінальної юстиції особливої актуальності набувають питання забезпечення ефективного розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, пов'язаних із посяганням на фундаментальні права і свободи людини. Однією з найбільш складних і суспільно небезпечних категорій таких кримінальних правопорушень є насильницьке зникнення, яке поєднує у собі ознаки злочинів проти свободи і недоторканості особи, злочинів проти життя та здоров'я, а в окремих випадках – порушень норм міжнародного гуманітарного права. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах збройної агресії проти України, тимчасової окупації частини території держави, масових порушень прав людини та зростання кількості випадків незаконного затримання, викрадення та насильницького утримання осіб.

Україна, ратифікувавши міжнародні договори у сфері захисту прав людини, зокрема Міжнародну конвенцію про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, а також Європейську конвенцію з прав людини, взяла на себе зобов'язання забезпечити ефективне розслідування фактів

наси́льницького зникнення, встановлення долі та місцеперебування зниклих осіб, а також притягнення винних до відповідальності.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про підвищені вимоги до держав щодо ефективності розслідування порушень права на життя, свободу та особисту недоторканність, що безпосередньо стосується кримінальних проваджень цієї категорії. Сучасна правозастосовна практика свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних із доказуванням у кримінальних провадженнях щодо наси́льницького зникнення. Йдеться про складність встановлення обставин події в умовах обмеженого доступу до джерел доказів, домінування непрямих доказів, необхідність використання спеціальних знань, а також специфіку доказування в умовах воєнного стану та можливого застосування процедур спеціального досудового розслідування. Додатково ускладнює ситуацію обмежена кількість вироків у кримінальних провадженнях цієї категорії, що об'єктивно зумовлено складністю доказування, тривалістю розслідування та іншими чинниками, зумовленими збройною агресією.

Водночас чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить комплексного алгоритмізованого підходу до встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо наси́льницького зникнення, а наукові дослідження цієї проблематики залишаються фрагментарними. Особливо це стосується питань формування моделі доказування ознак кримінального правопорушення, визначення меж доказування в умовах доказової невизначеності, а також використання спеціальних знань як системоутворюючого елементу криміналістичного забезпечення доказування.

Таким чином, необхідність наукового осмислення теоретичних і практичних проблем доказування у кримінальних провадженнях щодо наси́льницького зникнення, формування сучасних методологічних підходів до

встановлення обставин, що підлягають доказуванню, а також розроблення практично орієнтованих алгоритмів доказування зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Викладене свідчить про актуальність обраної Д. А. Бученком теми дисертації. Додатково засвідчує це і те, що проблематика дисертаційного дослідження відповідає ключовим напрямам державної політики у сфері забезпечення та захисту прав людини, визначеним у Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, а також узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126) та іншими програмними документами. Тематика дослідження також корелює з Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженою наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень. Висновки та пропозиції, викладені в роботі Д. А. Бученка, характеризуються належним ступенем наукової новизни, адже є результатом опрацювання положень чинного кримінального процесуального законодавства, наукових праць і правозастосовної практики. У дисертаційній роботі комплексно досліджено теоретичні проблеми та практичні аспекти доказування у злочинах про насильницьке зникнення. Серед основних розроблених положень, що розв'язують конкретні наукові завдання у межах обраного предмета дослідження, слід відзначити, що автором уперше:

– виокремлено й систематизовано ключові доктринальні підходи до висвітлення проблем доказування у кримінальних провадженнях щодо

насильницького зникнення; наголошено, що еволюція суспільних відносин у демократичній державі є невіддільною від забезпечення принципу верховенства права, утвердження законності та дієвої протидії злочинності, що особливо актуально в умовах воєнного стану;

– сформульовано висновок про подвійний предметно-функціональний вимір доказування у справах про насильницьке зникнення: поряд із встановленням обставин, передбачених ст. 91 КПК України, доказування включає додатковий ідентифікаційно-відмежувальний компонент – установлення сукупності фактів, що відрізняють насильницьке зникнення від суміжних складів (незаконного позбавлення волі, викрадення людини, окремих воєнних злочинів тощо) та підтверджують специфічні ознаки невідомості долі/місцеперебування особи й приховування такої інформації;

– обґрунтовано, що в умовах воєнного стану та тимчасової окупації об'єктивна неможливість отримати «повний» масив доказів не може підмінити вимогу досягнення меж доказування; запропоновано процесуальну стратегію оптимізації системи доказів із пріоритетом таких джерел, які забезпечують побудову стійкого причинно-наслідкового ланцюга (особливо за домінування непрямих доказів), із мінімізацією прогалін, що руйнують логічну цілісність доказової конструкції;

– окреслено теоретичні підходи до структури початкового етапу кримінального провадження про насильницьке зникнення з урахуванням воєнного стану, які включають: 1) здійснення організаційних заходів (планування початку розслідування, формулювання та ранжування версій, визначення форм взаємодії, вирішення питань підслідності та застосування безпеки учасників провадження, ухвалення процесуальних і організаційних рішень); 2) проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, зміст, послідовність і тактичне наповнення яких визначаються типовими слідчими ситуаціями;

Дисертантом удосконалено низку положень, серед яких:

- поняття доказування у кримінальному провадженні щодо насильницького зникнення як форми пізнавальної діяльності;
- теоретичний підхід до визначення меж доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення, із обґрунтуванням їх якісного характеру;
- наукове розуміння доказів у кримінальному провадженні про насильницьке зникнення як єдності фактичних даних та їх процесуальних джерел, які були відшукані, розшукані, виявлені (встановлені), витребувані, вилучені та належним чином оформлені (закріплені) у передбаченій законом процесуальній формі;
- співвідношення категорій «достатні дані» та «достатні докази» у контексті стандартів ухвалення процесуальних рішень: для початку досудового розслідування та прийняття окремих проміжних рішень допустимою є опора на «достатні дані», що ще не завжди набули властивостей доказів у розумінні ст. 84 КПК України, тоді як для підсумкових процесуальних рішень (матеріальне повідомлення про підозру, скерування обвинувального акта, закриття провадження тощо) необхідною є наявність саме «достатніх доказів», які відповідають вимогам належності, допустимості та достовірності; запропоноване розмежування мінімізує ризик підміни доказування «інформаційною достатністю» на етапах, де застосовується вищий доказовий стандарт;
- наукове розуміння процесуальних джерел доказів (показань, речових доказів, документів і висновків експертів) у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення як ключових носіїв доказової інформації, що потребують спеціальних процесуальних підходів до отримання, фіксації та перевірки з огляду на часте домінування непрямих доказів, цифрових слідів і експертного підтвердження проміжних фактів;

– розуміння слідчих (розшукових) дій як засобів кримінального процесуального доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення як комплексу пошуково-пізнавальних, розшукових та інших, у тому числі посвідчувальних прийомів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами у встановленому законом порядку, за потреби із застосуванням заходів процесуального примусу, і спрямовані на пошук, виявлення, вилучення та закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела, перевірку вже отриманих доказів, встановлення підозрюваних осіб або здійснення їх розшуку;

– підходи до реалізації доказового потенціалу судово-експертного забезпечення у провадженнях про насильницьке зникнення;

Дістали подальшого розвитку у науковому дослідженні такі пропозиції, концепції і тези, зокрема:

– концепція причин та умов, що зумовили зростання кількості вчинених злочинів досліджуваної групи;

– ідея надійності доказування, що залежить від стандарту обґрунтованості процесуальних рішень;

– концепція традиційних засобів кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення;

– елементний склад доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення, який охоплює збирання, перевірку й оцінювання доказів, при цьому доведено, що структура доказування має включати лише ті елементи, які забезпечують перехід від незнання до знання шляхом поєднання процесуальних дій практичного характеру та логічних операцій;

– типовий план початкового етапу кримінального провадження щодо насильницького зникнення та типізовано групу інформаційних елементів, які мають бути з'ясовані на моменті реєстрації відомостей до ЄРДР;

– тактичні рекомендації проведення негласних слідчих (розшукових) дій як інструменту встановлення місця утримання потерпілого, документування злочинної діяльності та здобуття доказової інформації;

– напрями роботи слідчого з доказовою та іншою криміналістично значущою інформацією на початковому етапі розслідування насильницького зникнення;

– послідовний алгоритм встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення, який включає три рівні;

– структурні характеристики способу вчинення насильницького зникнення як послідовності закономірних фаз: інформаційно-пошукової (розвідувальної), підготовчо-організаційної, діяльнісно-операційної та фазових заходів приховування слідів, що має значення для побудови доказової моделі події та визначення пріоритетів доказування на початковому етапі;

– процесуальні підходи до усунення недоліків правового регулювання процедури *in absentia* у провадженнях про насильницьке зникнення з урахуванням змін глави 24-1 КПК України в умовах дії правового режиму воєнного стану;

– підхід щодо доцільності розширення підстав спеціального досудового розслідування тощо.

Наведені вище й інші положення, що були вдосконалені та дістали подальшої розробки сукупно забезпечують належний рівень новизни роботи Д. А. Бученка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується комплексним використанням сучасної методології наукового пізнання, ґрунтовним аналізом положень кримінального процесуального законодавства України, міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, практики Європейського суду з

прав людини, а також результатів узагальнення правозастосовної діяльності органів досудового розслідування та судової практики.

Обґрунтованість отриманих результатів підтверджується комплексним використанням загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, зокрема діалектичного, системно-структурного, формально-юридичного, порівняльно-правового, логіко-семантичного, а також методу правового моделювання (с. 29-30). Використання зазначених методів дозволило комплексно дослідити теоретичні та прикладні аспекти доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо удосконалення діяльності з доказування у кримінальному процесі.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень зумовлений також використанням значного масиву наукових джерел, що охоплюють праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінального процесу, криміналістики, міжнародного права (293 найменування). При цьому автором здійснено не лише узагальнення існуючих наукових підходів, а й їх критичне осмислення, що дозволило сформулювати власні наукові положення (с. 280-293).

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням матеріалів кримінальних проваджень, аналізом правозастосовної практики, опитуванням респондентів (с. 295-296) та узагальненням проблем, які виникають під час доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення. Водночас специфіка досліджуваної проблематики, зокрема складність доказування у справах цієї категорії та обмежена кількість вироків у таких кримінальних провадженнях, зумовила необхідність акценту на якісному аналізі доказової діяльності, що відповідає сучасним тенденціям розвитку доказового права.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації рекомендацій підтверджується їх практичною спрямованістю, узгодженістю з положеннями

чинного законодавства та потребами правозастосовної практики. Запропоновані автором алгоритмічні підходи до встановлення обставин, що підлягають доказуванню, є логічно послідовними, внутрішньо узгодженими та придатними для використання у практичній діяльності органів досудового розслідування.

Таким чином, сукупність використаних методів дослідження, нормативної та емпіричної бази, а також логічна узгодженість отриманих результатів свідчать про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які об'єднали 7 підрозділів, загальних висновків, висновків і списку використаних джерел до кожного із розділів, а також трьох додатків.

Анотація, викладена державною та англійською мовами, у стислій формі відображає основні тези дисертаційного дослідження, містить перелік публікацій, в яких викладено основні результати представленого дослідження (с. 2-20).

У *вступі* (с. 24-39) автор обґрунтовує актуальність теми дисертаційного дослідження, яка зумовлена зростанням кількості випадків насильницького зникнення в умовах збройної агресії проти України, складністю їх доказування, домінуванням непрямих доказів і необхідністю застосування спеціальних знань. Визначено *мету дослідження*, яку сформульовано як сформулювати теоретичні і практичні засади доказування у кримінальних провадженнях, пов'язаних із насильницьким зникненням особи, з урахуванням сучасних умов правозастосовної практики і положень чинної правової доктрини (с. 28).

Мета дослідження конкретизована у системі взаємопов'язаних наукових завдань, серед яких: 1) з'ясувати рівень і напрями наукового опрацювання

питань доказування у кримінальних провадженнях, що стосуються насильницького зникнення осіб; 2) розкрити сутність понять доказування, предмету доказування, його меж та класифікувати докази, що використовуються у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії злочинів; 3) визначити особливості початкового етапу досудового розслідування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення; 4) узагальнити та надати характеристику переліку обставин, що підлягають доказуванню у рамках зазначених кримінальних проваджень; 5) розробити пропозиції щодо вдосконалення порядку розслідування фактів насильницького зникнення із застосуванням процедури заочного (*in absentia*) кримінального провадження; 6) встановити особливості процесу доказування в межах кримінальних проваджень про насильницьке зникнення із використанням слідчих (розшукових) дій; 7) сформулювати концептуальне бачення доказування у таких кримінальних провадженнях шляхом застосування негласних слідчих (розшукових) дій (с. 28).

Автором окреслено наукову новизну отриманих результатів (с. 30-37), їх практичне значення для розвитку кримінального процесу, криміналістики та вдосконалення правозастосовної практики (с. 37). Наведено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації автора, а також впровадження результатів у наукову та освітню діяльність (с.37-39).

У розділі 1 «Теоретичні засади доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» сформовано концептуальну основу дослідження, що поєднує загальнотеоретичні підходи до доказування з особливостями відповідної категорії кримінальних проваджень.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробленості проблематики доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» (с. 40-71) проведено узагальнення та наведено критичний аналіз наукових джерел і норм кримінального процесуального законодавства, що дозволило

визначити сучасний стан розробленості проблем доказування та встановити його невідповідність актуальним потребам правозастосування. Наукові дослідження з проблем доказування автор умовно систематизує у дві групи: перша охоплює загальнотеоретичні засади доказування як методологічний фундамент для практичних рекомендацій; друга зосереджується на специфіці доказування при розслідуванні окремих категорій кримінальних правопорушень, зокрема проти волі, честі та гідності особи. Окремо виокремлено етапи розвитку наукової думки: перший – у межах КПК УРСР 1960 р., другий – з 2012 р. на базі чинного КПК України, міжнародно-правових актів і практики ЄСПЛ. Наголошено, що значна частина ранніх напрацювань втратила актуальність через зміну процесуальної форми, тоді як низка питань і досі не має достатнього наукового розв'язання.

У підрозділі 1.2 *«Межі доказування та види доказів у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення»* (с. 71-98) сформульовано ключові теоретичні положення, які надалі «працюють» як методологічні орієнтири для всієї роботи. Визначено, що доказування у справах про насильницьке зникнення одночасно є пізнавально-практичною діяльністю з установлення фактів і діяльністю з обґрунтування правової позиції перед адресатом процесуального контролю (судом або слідчим суддею). Таке розмежування, на думку автора, дає змогу точніше визначати процесуальні ролі учасників, межі ініціативи та відповідальності сторін, а також керованість доказування у «дефіцитних» за доказами ситуаціях.

Окремо наголошено, що в умовах воєнного стану та тимчасової окупації об'єктивна неможливість отримати «повний» масив доказів не може підмінити вимогу досягнення меж доказування; оптимальною визнається стратегія оптимізації системи доказів із пріоритетом джерел, здатних вибудувати стійкий причинно-наслідковий ланцюг і закрити критичні прогалини. У підрозділі також розкрито характерні ознаки доказів у цій категорії

проваджень як єдності фактичних відомостей і процесуальних джерел та проаналізовано показання, речові докази, документи й висновки експертів як ключові джерела доказової інформації.

У розділі 2 «Процесуальні особливості доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» автор переходить від загальної теорії до процесуально-прикладних механізмів організації доказування з урахуванням воєнних умов, дефіциту прямих доказів і необхідності швидкого реагування.

У підрозділі 2.1 «Особливості початку досудового розслідування в кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» (с. 116-134) обґрунтовано, що початковий етап розслідування визначається специфікою кримінально-правової та криміналістичної характеристик цих діянь, умовами війни та режиму воєнного стану, а також суперечностями щодо підслідності. Показано, що однією з причин недостатньої ефективності розслідування є дефіцит дієвих науково-практичних рекомендацій, адаптованих до воєнних реалій. У зв'язку з цим запропоновано типовий план початкового етапу провадження, який включає організаційні заходи (планування, формулювання версій, визначення взаємодії, прийняття процесуальних та організаційних рішень) і проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, послідовність яких визначається типовими слідчими ситуаціями. Типізовано групу інформаційних елементів, які доцільно встановити на початковому етапі розслідування, а також визначено напрями роботи слідчого з потенційними джерелами доказів і запропоновано послідовний алгоритм встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню, у три рівні: загальний (ст. 91 КПК України), особливий (ознаки складу за ст. 146-1 КК України) та окремий (криміналістична деталізація під конкретну слідчу ситуацію), з поясненням його значущості для побудови доказової моделі, що витримує судову перевірку.

У підрозділі 2.2 «Предмет доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» (с. 134-164) розкрито аспекти застосування ст. 146-1 КК України та найбільш дискусійні питання правозастосування (об'єкт, об'єктивна сторона, спеціальний суб'єкт, співучасть, сукупність із іншими злочинами). Узагальнено, що ключовою обставиною, яка підлягає доказуванню, є факт учинення кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України), а доказування зосереджується на з'ясуванні суті діяння, умов, засобів і знарядь, часових характеристик та способу вчинення. Спосіб вчинення подано як послідовність закономірних фаз: інформаційно-пошукової (розвідувальної), підготовчо-організаційної, діяльнісно-операційної та заходів приховування, що прямо впливає на планування слідчих дій і побудову причинно-наслідкового ланцюга доказів.

У підрозділі 2.3 «Розслідування насильницького зникнення за процедурою *in absentia*» (с. 164-180) окремо досліджено процесуальні аспекти та виявлено недоліки законодавчого регулювання. Показано, що норми глави 24-1 КПК України істотно змінювалися у період війни, що відображає складність і незавершеність формування процедури та меж її застосування. Проаналізовано нові підстави спеціального досудового розслідування у зв'язку з передачею підозрюваного для обміну як військовополоненого і фактичним здійсненням обміну; наголошено на потребі чіткого доказового обґрунтування юридичних фактів прийняття рішення уповноваженим органом і факту обміну, водночас відзначено наявність правової невизначеності через відсутність чіткого визначення такого органу.

У розділі 3 «Засоби збирання доказів у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» увагу зосереджено на інструментарії отримання доказової інформації та вимогах до процесуального закріплення її результатів.

У підрозділі 3.1 «Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення шляхом проведення слідчих (розшукових) дій» (с. 201-

237) поглиблено розуміння слідчих (розшукових) дій як засобів кримінального процесуального доказування, запропоновано їх удосконалене визначення. Дисертантом описано їх ключові ознаки та запропоновано класифікацію за критеріями, значущими для практики (ступінь розголошення, рівень обмеження прав, момент початку розслідування, тип отриманих результатів тощо).

У підрозділі 3.2 «Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій» (с. 237-262) проаналізовано організаційно-тактичні та процесуальні засади НС(Р)Д як інструменту отримання доказової інформації за умов приховування події та обмеженості прямих джерел. Наголошено, що доказова цінність результатів НС(Р)Д прямо залежить від дотримання умов застосування, меж судового дозволу, строків, правил підслідності/юрисдикції, належного протоколювання, збереження первинних носіїв, своєчасного відкриття матеріалів і розсекречення процесуальних документів у межах ст. 290 КПК України. Доведено, що порушення процесуального закріплення результатів НС(Р)Д (протокольні недоліки, невизначеність технічних засобів, ризики використання копій замість первинних носіїв тощо) у цій категорії проваджень мають особливо негативні наслідки через унікальність багатьох доказів. Виявлено також нормативну прогалину щодо завершального етапу окремих НС(Р)Д, пов'язаних з обстеженням публічно недоступних місць чи володіння особи, та узагальнено комплекс вимог мінімізації ризиків недопустимості результатів.

У висновках дисертації (с. 280-293) узагальнено результати дослідження та підтверджено, що запропонована модель доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення базується на якісному підході до меж доказування, системному аналізі доказів (особливо непрямих) та алгоритмізації встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Підкреслено, що надійність доказування прямо залежить від стандарту обґрунтованості процесуальних рішень та відтворюваності логіки доказової моделі, а запропоновані рекомендації орієнтовані на формування внутрішньо узгодженої, перевірюваної й процесуально надійної доказової бази, придатної для судової перевірки.

З огляду на проведений аналіз роботи можна констатувати, що поставлені у дисертації мета та завдання успішно вирішені, а основні отримані результати детально висвітлені у розгорнутих та аргументованих висновках.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображено у публікаціях у фахових наукових виданнях України, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України. Зокрема, це 3 наукові статті, опубліковані у виданнях, визнаних МОН України фаховими з юридичних наук, 1 стаття, опублікована у виданні, що індексується наукометричною базою Scopus, а також тези 3-х доповідей, оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях і Всеукраїнському форумі судових експертів. Це свідчить про достатній рівень апробації результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, прокурорів та експертних установ під час організації та здійснення доказування у кримінальних провадженнях. Їх практичне застосування сприятиме підвищенню ефективності встановлення обставин, що підлягають доказуванню, оптимізації доказової діяльності, підвищенню

якості формування доказової бази та прийняття обґрунтованих процесуальних рішень.

Запропоновані в роботі алгоритмічні підходи до встановлення обставин, що підлягають доказуванню, можуть бути використані під час планування досудового розслідування, визначення напрямів слідчого пізнання, формування доказової моделі події кримінального правопорушення, а також під час організації взаємодії між слідчими, оперативними підрозділами та експертними установами. Практичне значення мають також положення щодо використання спеціальних знань як системоутворюючого елементу криміналістичного забезпечення доказування.

Результати дослідження можуть бути використані у нормотворчій діяльності під час удосконалення положень кримінального процесуального законодавства у частині регламентації доказування та використання спеціальних знань, а також при розробленні відомчих нормативно-правових актів, що містять рекомендації стосовно організації доказування у кримінальному провадженні.

Окрім того, основні положення, висновки та пропозиції дисертації впроваджені в освітній процес і науково-дослідну діяльність закладів вищої освіти і наукового центру. Відтак, отримані результати використовуються під час викладання таких дисциплін як «Докази і доказування», «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», «Кримінальний процес», «Судова експертологія», «Організація діяльності органів досудового розслідування» та інших. Слід погодитися із автором, що вони також можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників і практичних рекомендацій.

Дотримання академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи порушень вимог академічної доброчесності не

встановлено. Під час використання в роботі наукових результатів, ідей, положень і матеріалів інших авторів здобувачем здійснено належні посилання на їх публікації. Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувача, його наукового керівника та інших членів разової спеціалізованої вченої ради не встановлено.

Вищезазначене дає підстави позитивно оцінити дисертаційну працю, підтвердити самостійність її виконання, належний теоретико-методологічний рівень дослідження та наявність елементів наукової новизни.

Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, необхідно звернути увагу на **наявність окремих положень, що можуть бути предметом для дискусії під час публічного захисту дисертації**, серед яких:

1. Виходячи із предмета дослідження, слід звернути увагу на окремі дискусійні аспекти побудови структури дисертаційного дослідження. Зокрема, у роботі значна увага приділяється нормативно-правовому та загальнотеоретичному обґрунтуванню предмета доказування і алгоритмізації процесу його фіксації у матеріалах кримінального провадження під час реалізації пізнавальної діяльності слідчого, однак питання моделювання типових слідчих ситуацій, їх класифікації та впливу на трансформацію алгоритму доказування майже не розкрито. Враховуючи, що автор у роботі наголошує на адаптивності алгоритму встановлення обставин, що підлягають доказуванню, логічним було б більш системно розкрити залежність між типом слідчої ситуації, дефіцитом доказової інформації, рівнем протидії розслідуванню та вибором конкретних засобів збирання доказів. Це дозволило б ще більш переконливо підтвердити прикладну цінність запропонованої моделі доказування.

2. Окремої уваги потребує співвідношення запропонованих автором підходів до «завершеності доказової моделі» та практики оцінювання достатності доказів у судовому контролі (що здійснюється слідчим суддею) і

судовому розгляді (с.98, 101). У дисертації переконливо обґрунтовано якісний характер меж доказування й недоцільність їх зведення до кількісного «обсягу» матеріалів, однак у роботі доцільно було б більш системно конкретизувати, як саме критерій завершеності доказової моделі кореспондує із процесуальними стандартами ухвалення ключових рішень (зокрема повідомлення про підозру, обрання/продовження запобіжних заходів, надання дозволів на НС(Р)Д, скерування обвинувального акта до суду, застосування спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження).

3. Особливої уваги заслуговують сформульовані автором положення щодо ролі спеціальних знань у формуванні доказової моделі кримінального правопорушення (с. 231-234). В цілому ці положення є обґрунтованими, однак у роботі доцільно було б більш чітко розмежувати процесуальні та криміналістичні аспекти використання спеціальних знань, а також детальніше показати їх вплив саме на прийняття ключових процесуальних рішень (повідомлення про підозру, обрання запобіжного заходу, направлення обвинувального акта до суду тощо).

4. Автор обґрунтовано звертає увагу на складність доказування у кримінальних провадженнях із високим рівнем доказової невизначеності, однак у роботі недостатньо детально проаналізовано ризики втрати доказової інформації або подальшого визнання доказів недопустимими. Зокрема, доцільним виглядало б більш предметне дослідження типових процесуальних порушень, які допускаються під час фіксації цифрових слідів з відкритих джерел або під час реалізації окремих форм застосування спеціальних знань та інших, а також визначення механізмів їх попередження.

Викладені зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації Д. А. Бученка, як актуального, якісного, послідовного завершеного наукового дослідження, у якому вирішено окрему наукову проблему.

Загальний висновок. Дисертація Д. А. Бученка «Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, що виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Вона відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Бученко Дмитро Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Президент Національної академії правових наук України, дійсний член (академік) НАПрН України, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Заслужений працівник освіти України, доктор юридичних наук, професор

Володимир ЖУРАВЕЛЬ

Підпис В. Жувель засвідчую:
Прізвище

Начальник ВК Дієт Кліна
Дерев'яний